

Projev prezidenta Václava Klause k česko-německým vztahům:

Plné znění projevu

prezidenta Václava Klause, který včera pronesl na mezinárodní konferenci "Tolerance místo intolerance: Němci v českých zemích - včera, dnes a zítra" v Ústí nad Labem:

Vážené dámy, vážení pánové,

jsem opravdu rád, že se v první den své oficiální návštěvy Ústeckého kraje - aspoň takto na její závěr - mohu zúčastnit Vaší konference. Ta se koná ve chvíli, kdy se rozšířením Evropské unie o dalších deset, nesporně a autenticky evropských států, otevírají nové formy spoluzití a spolupráce národů tohoto našeho nejednoduchého a nikoli bezkonfliktního kontinentu. Proto považuji konání této konference za velmi žádoucí a věřím, že i její poselství bude přínosné. Vycházím přitom z vědomí toho, že má život Čechů a Němců na území našeho státu tisíciletou historii - že my na ni musíme navazovat. Samotné město Ústí nad Labem velmi výrazně symbolizuje jak úspěšná a přátelská, tak i podstatně méně úspěšná a méně přátelská období našich vzájemných vztahů, a proto je dobře, že se konference koná právě zde.

I když se dnes zcela logicky orientujeme hlavně na přítomnost a budoucnost česko-německých vztahů, a já jsem přesvědčen, že je to naší prvořadou povinností, nesmíme si dovolit luxus zapomínání na minulost. Musíme se jí snažit dobře poznat. Musíme se jí snažit pochopit v celé její komplexnosti. Nesmíme - a to všichni, kterých se to týká - podléhat jednostranným výkladům, které zejména díky tragickému vývoji minulého století nepříznivě zatížily naše vzájemné vztahy a pohled na česko-německé soužití dlouhodobě zkomplikovaly. Ze všech těchto důvodů považuji Vaši konferenci za potřebnou. Není dobré, aby se diskuse tohoto typu konaly převážně mimo území naší země, bez našeho zastoupení či se zastoupením jen málo výrazným a málo reprezentativním. I pro eventuální rozšíření spektra pohledů na tuto problematiku jsem přijal Vaše pozvání a pokusím se zde ke zvolenému tématu říci pár slov. Nemohu ale nezmínit to, že spektrum pozvaných na dnešní konferenci nepovažuji za zcela vyvážené. Postrádám zde například zástupce Českého svazu bojovníků za svobodu, Československé obce legionářské, Svazu nuceně nasazených československých občanů za 2. světové války v Německu, Klubu českého pohraničí, atd.

Hned v úvodu bych chtěl zdůraznit své přesvědčení, že jsou - v historickém pohledu - období česko-německého pokojného soužití a vzájemného obohacování mnohem delší než období vzájemného odcizování a zejména než éra tak otevřeného nepřátelství, jakou přinesl vývoj třicátých let 20. století. Na obou stranách hranic by proto bylo prospěšné, kdybychom co nejvíce navazovali na to, co v běhu staletí převažovalo. Tím je pokojná a vzájemně prospěšná koexistence, která přispěla k vytvoření onoho unikátního středoevropského kulturního prostoru, do kterého patří i město Ústí nad Labem a celý tento region.

Jistě není záměrem nikoho z nás, abychom si vzájemné vztahy idealizovali. Česko-německé soužití bylo v minulosti tak nepokojné, jak život národů i jednotlivců bývá. Přes hranice se přelilo nemálo válek, sporů a střetů, ale přesto si troufám říci, že nejhlubší stopy v naší zemi zanechali z německé strany ti, kteří přicházeli v míru. Ať to bylo na pozvání českých panovníků k osídlení pohraničních pralesů, ať to byli umělci, stavitelé, řemeslníci a podnikatelé, kteří spoluvytvářeli dodnes obdivované kulturní památky, či ať to byli ti, kteří se spolupodíleli na přeměně českých zemí v moderní průmyslovou zemi. Navazovat bychom měli na jejich odkaz.

Do jisté míry se dá říci i to, že po celá staletí byla německá kultura mostem, který nám zprostředkovával přítomnost v evropském kulturním dění. Mnohokrát byla pro českou kulturu inspirací i motivací. Byla to možná právě tato zvláštní symbióza, která dala světu osobnosti či díla, na které jsme pyšní, aniž bychom se zabývali národní příslušností jejich tvůrců. Petr Parléř, Matyáš Braun, Dienzenhoferové, Rilke, Kafka, Werfel, Husserl, Schumpeter, Freud. Tato jména, která člověk vysloví bez velkého přemýšlení, jsou jména vynikajících - německých či německý jazyk používajících - osobností, které pro nás jednoznačně patří k naší zemi.

České země byly místem, v němž se často rodily procesy, které ve svých důsledcích rozhodovaly nejen o osudu našich národů, ale i o osudu celé Evropy. Husitství předznamenalo éru reformace, která tolik zasáhla právě Německo. Třicetiletá válka, pro oba národy fatální, započala defenestrací na Pražském hradě, dnešním sídle českých prezidentů. Můžeme se také jen dohadovat, jak by se mohly světové dějiny vyvíjet bez dramatického vývoje česko- německého problému v prvorepublikovém Československu.

Tím se dostávám k okamžiku nejosudovějšímu. Pro naše vzájemné soužití mělo nejfatálnější důsledky období druhé světové války. Její příprava, její rozpoutání, její průběh, ale i její následky v bezprostředně poválečném vývoji, v onom podivném už míru, patří k tragickým okamžikům evropské civilizace, ale jsou to události, které my, dnes žijící, nemůžeme vrátit zpátky. Nemůžeme je nechat proběhnout jiným způsobem. Nemůžeme zařídit, aby to bylo způsobem, který bychom my, s našimi zkušenostmi a pohledy na svět, považovali dnes za správný. Z toho musíme vycházet.

Problém překonání onoho období byl zkomplikován tím, že se v únoru 1948 spustila železná opona, která Čechy, ale i část Němců, na dlouhých 40 let izolovala od svobodného světa. I v těchto těžkých dobách však nacházíme pozitivní příklady, na nichž lze stavět budoucnost. Myslím tím jak na roli, kterou pro německou antifašistickou emigraci hrálo před Mnichovem demokratické Československo, tak na význam, který měla v éře komunismu pro českou emigraci demokratická Spolková republika Německo.

Dnes před námi zůstává úkol odstranit z našeho vzájemného vztahu předsudky, zrozené v této neblahé chvíli 20. století. Hledejme nové impulzy a nové iniciativy, ale nezůstaňme u líbivých frází či hesel. Svou konferenci jste nazvali "Tolerance místo intolerance". Nemyslím, že je to název zcela výstižný. Nejsem toho názoru, že máme o minulosti a zejména o událostech třicátých a čtyřicátých let minulého století uvažovat v kategoriích dnešní tolerance a netolerance nebo obdobně v kategoriích dnešního vzájemného smíření či nesmíření. To jsou slova mířící někam jinam. Lidská tolerance je pro nás, kteří jsme dnes v tomto sále, jistě jednou z nejvyšších hodnot a v demokratických zemích neznám nikoho, kdo by kdy hlásal její opak, tedy netoleranci. Drtivá většina z nás dokonce ani nemá či nezná žádné konkrétní jednotlivce, se kterými by nebyla smířena. Takto nesmířených je mezi námi strašně málo. Z těchto důvodů takovéto nastolení česko-německého tématu nepovažuji za vhodné. Vznešeně znějící slova o nutnosti tolerance a smíření navíc někteří používají jako zástěrku, snažící se zakrýt jejich evidentní snahu minulost změnit či dát jí zcela novou interpretaci. To považuji za nepřijatelné a nejsem ochoten se na tom podílet.

Hledejme jiné výchozí paradigma, hledejme jinou vůdčí ideu. Budoucnost česko-německých vztahů nebudujme na neustálém ožívání tragických stránek historie, na pokusech srovnávat viny jedněch či druhých nebo na ospravedlňování selhání těch či oněch generací našich předků. Nehledejme ji ani v pokusech historii přepisovat či napravovat. Velmi bych si přál objevit v našich postojích k minulosti pokoru, najít v nich schopnost přijmout - v souladu s přístupem velkého německého filozofa Karla Jasperse - pocit abstraktní viny a vyvodit z něho prostý a všem srozumitelný mravní imperativ: nikdy nedopustit opakování tragédií minulosti. Vybízím proto ke smíření se s minulostí. Jedině to vytváří předpoklad pro dobré sousedské vztahy, které tolik potřebujeme.

V dnešní době k tomu máme mimořádně výhodné předpoklady. Naše vzájemné vztahy jsou velmi dobré. Naše politické reprezentace jsou připraveny - v souladu s textem česko-německé deklarace, kterou jsem před sedmi lety podepsal s kancléřem Kohlem - nezatěžovat naše vztahy problematikou minulosti. Naší prioritou je budoucnost. Využijme minulost jako inspiraci a budme vůči sobě, Češi a Němci, navzájem vstřícní. Pouze tak nás čeká dobrá budoucnost.